

Гудзинський О.Д.,
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
Судомир С.М.,
к.е.н., доцент,
ВПНУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

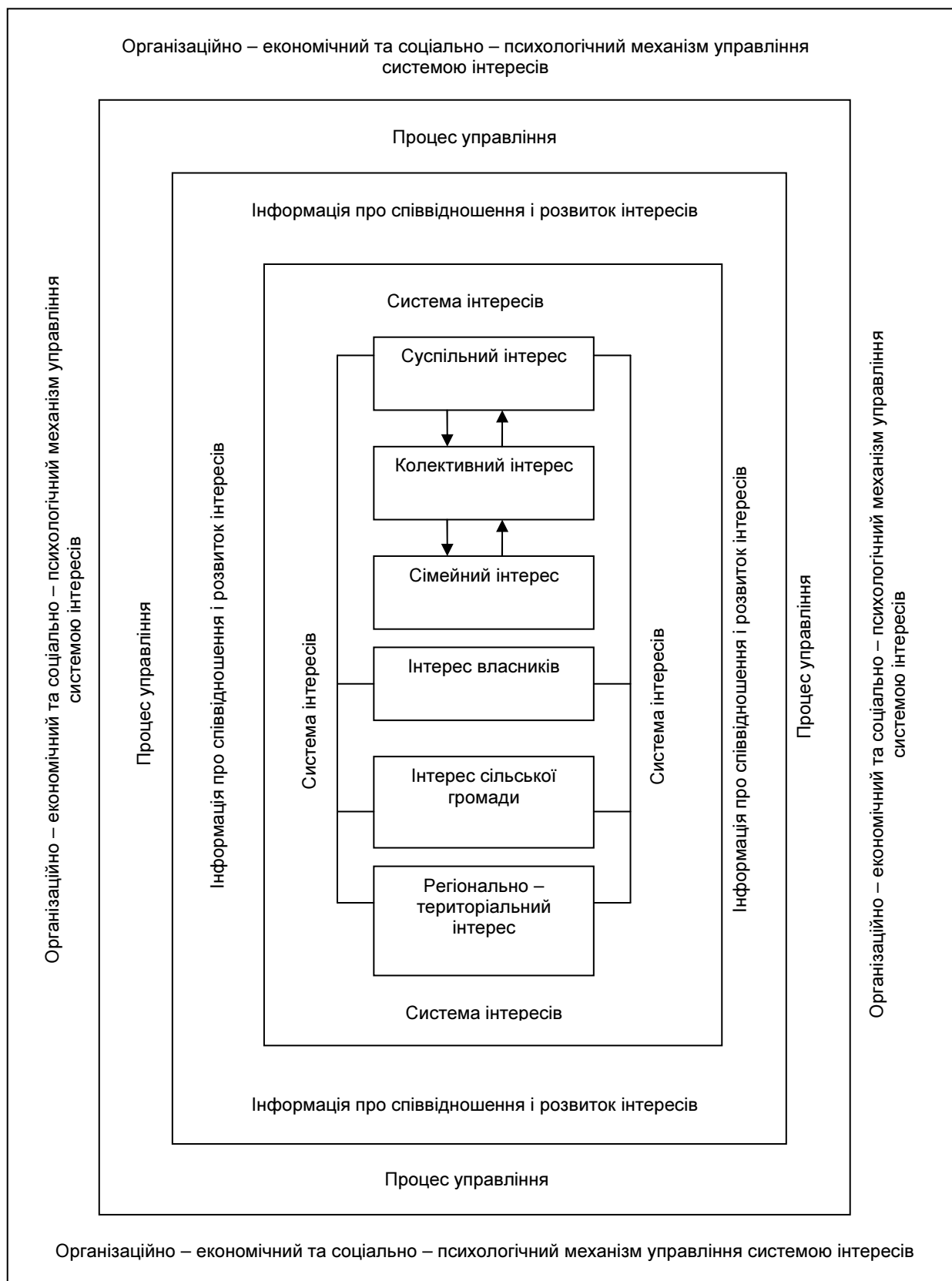
Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку аграрного сектора економіки, посилення тенденцій децентралізації в системі управління та розвитку самоорганізаційних процесів підвищується значимість системи інституціонального забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності. Однією із важливих проблем є формування системи інститутів адекватних новим цілям і завданням сталого розвитку аграрного сектору економіки. Перш за все потребує подальшого розвитку концептуальний підхід до формування системи інституціонального забезпечення суб'єктів діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теоретико – методологічних результатів досліджень, які розкривають проблеми інституціонального забезпечення системи управління розвитком аграрного сектора економіки, слід визначити наукові праці таких вчених, як: В.Геєць [1], Головіна С.Г [2], О. Д. Гудзинський [6], М.Дубініна [3], Ю. Лопатинський [4], Д. Норт [5], А.Чухно [7], Шаріпов Ш.І. [8] та ін. Однак низка положень методологічного спрямування потребують розвитку, що покладається в основу нашого теоретичного дослідження.

Постановка завдання. Обґрунтувати методологічний підхід щодо інституціонального забезпечення процесу формування результативної системи управління розвитком аграрного сектора економіки.

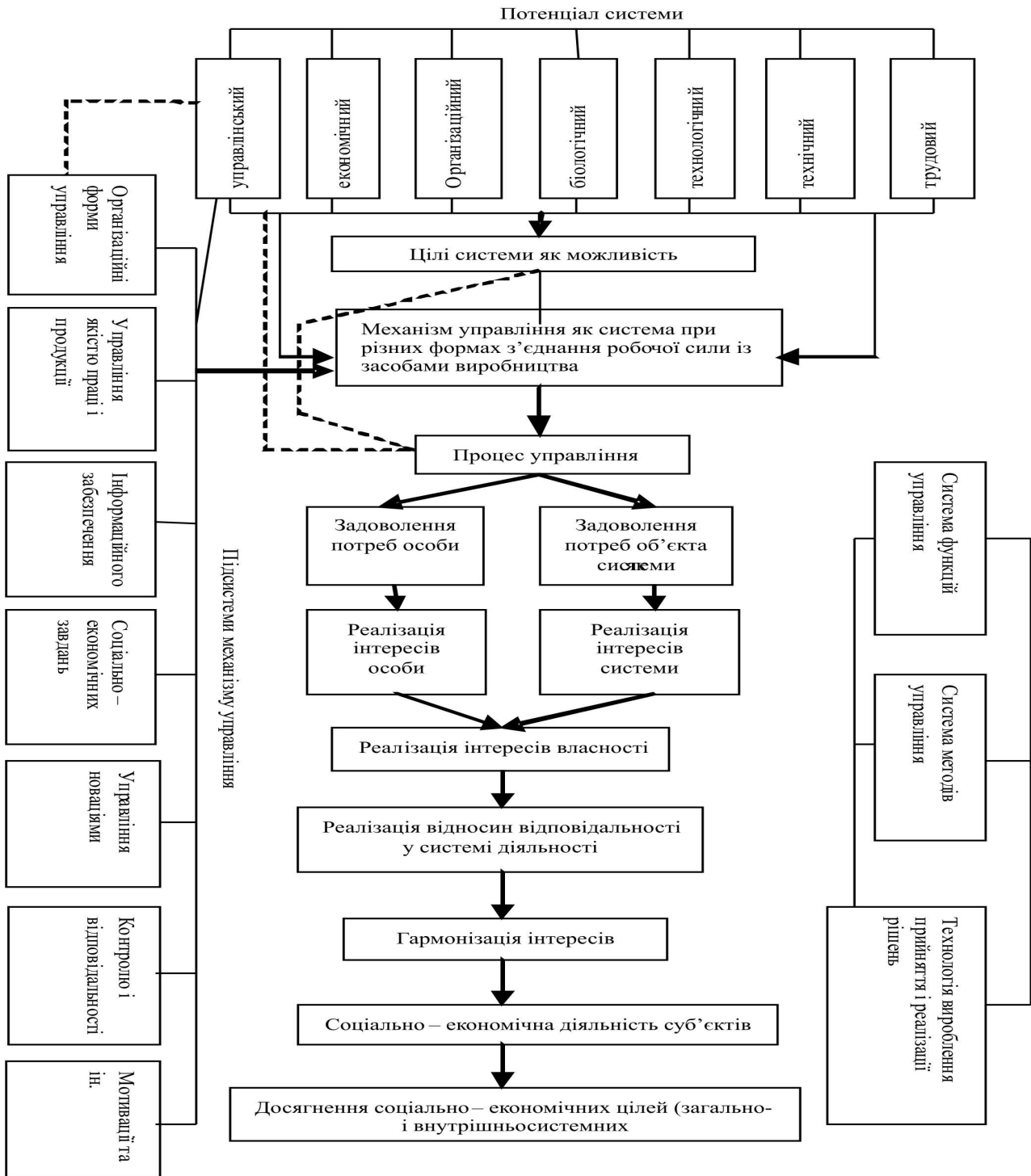
Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор економіки є складною багатофункціональною біо – соціально – економічною системою [БСЕС], який функціонує і розвивається за законами природи, суспільства, економіки. Рівень дотримання вимог законів природи, соціальних та економічних складових визначає і рівень сталого розвитку як господарюючих структур, так і аграрної галузі як системи. В цьому зв'язку виникає потреба у встановленні раціонального співвідношення міри і гармонії в моделях інноваційного, стратегічного та сталого їх розвитку. Реалізація такої потреби повинна здійснюватися як на стадії обґрунтування концепції загальної стратегії розвитку аграрного сектора економіки та її господарюючих структур, так і на стадії їх стратегічного, поточного функціонування. Вирішальна роль в забезпеченні реалізації такої потреби відводиться системі управління формуванням результативного інституціонального зовнішнього та внутрішнього – системного середовища, адекватного цільовій спрямованості сталого розвитку аграрного сектора економіки та її господарюючих структур.

Інститути нами розглядаються як об'єкти управління і механізми з допомогою яких здійснюється управлінський вплив на галузі та господарюючі структури. При цьому акцент робиться на забезпечення гармонійної збалансованості в еколого – соціально – економічних складових сталого розвитку економіки як базової основи синергетичного підходу до розв'язання проблем макро – та мікроекономічного спрямування. Проблемою є формування інтегрованих інституціональних структур як системних цілісностей у зовнішньому і внутрішньому середовищах, а точніше на макроекономічному та локальному рівнях. В умовах прискореного динамічного процесу розвитку соціально – економічних систем ця проблема ускладнюється. Виникає об'єктивна необхідність у встановленні раціонального співвідношення між механізмами державного регулювання та механізмами саморегулювання (самоорганізації). Лише при такому підході можливо забезпечити: єдність інтересів в системі «державна - підприємництво», «державна – галузевий рівень – регіональний рівень – рівень господарюючих структур», «державний рівень – територіальний рівень»; синергетичний ефект в розвитку національної, галузевої, регіональної, територіальної економіки та економіки підприємств. Забезпечення єдності інтересів в системі ієрархії покладається на управління. Механізми управління і система інтересів тісно взаємозв'язані і взаємообумовлені (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок і взаємодія механізмів управління та системи інтересів
Джерело: Розробка авторів дослідження

Механізми управління інтересами не є статичними, а динамічними. Динамічність механізмів управління інтересами в свою чергу залежить від темпів проведення змін та сформованих умов задоволення потреб системи і особистості (рис. 2).

Рис. 2 . Механізм реалізації потенціалу системи

Джерело: Розробка авторів дослідження

Формуючи таку систему реалізації інтересів нами пропонується технологія процесу, яка охоплює: вид та рівень інтересу; основні потреби; основні елементи механізму управління задоволенням потреб; умови задоволення потреб. Фрагмент такого підходу розроблений нами стосовно системи управління особистим інтересом (табл. 1).

Основними потребами є потреби: в праці, в задоволенні працею, в самоутвердженні, в соціальному і економічному захисту, в колективному і суспільному визнанні, в повазі, в розвитку особи.

Основними елементами механізму управління задоволення потреб є: система прогнозування робочих місць, система використання трудових ресурсів; організаційні, економічні, соціально – психологічні, організаційно – правові, управлінські фактори та ін. В розрізі основних елементів механізму управління задоволенням потреб визначають умови задоволення потреб.

Таблиця 1

Особистий інтерес, потреби і умови їх задоволення

Інтерес	Основні потреби	Основні елементи механізму управління задоволення потреб	Умови задоволення потреб
Особистий	В задоволенні працею	Система прогнозування робочих місць	Раціональна структура матеріального і духовного виробництва в розрізі населених пунктів
		Система використання трудових ресурсів	Раціональна структура розміщення виробничих сил Система відбору і навчання
	В задоволенні працею	Організаційні	Форми з'єднання робочої сили із засобами виробництва Форми організації праці Наукова організація праці Співвідношення складності виконаної роботи кваліфікаційному потенціалу працівника Оптимальне співвідношення робочого і вільного часу
		Техніко – технологічні фактори	Система машин, її комплексність Ергономічний потенціал Механізація, автоматизація і комп'ютеризація робочого місця Технологічна замкнутість автоматизованої системи машин Ресурсне забезпечення процесу виробництва
		Соціально – психологічні фактори	Виробничий клімат взаємовідносин Суспільне визнання відповідного роду занять Механізм забезпечення високого рівня громадянського, службового і особистого статусу Соціальна захищеність людини в забезпеченні робочого місця Механізм забезпечення самовираження особистості в праці
		Економічні фактори	Адекватність матеріальної винагороди кількісному і якісному вкладенню праці, його складність Механізм економічного захисту людської праці
Управлінські фактори	Співвідношення централізації і децентралізації функцій, прав і відповідальності		

Примітка: Система потреб і умов їх задоволення аналогічно розробляється за групами: колективний інтерес, сімейний інтерес, особистий інтерес та ін.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, інтереси є базовою основою формування інститутів як системної цілісності. При формуванні такої системи слід враховувати цільові спрямованості об'єктів інституціонального забезпечення. Для обґрунтування інститутів як системної цілісності нами визначені основні напрями цільової спрямованості за класифікаційними ознаками: загальносистемного характеру; функціонально – забезпечуючого спрямування; формування та розвитку потенціалу; регулювання відносин; регулювання неформальних відносин; видів управління різними напрямками розвитку соціально – економічних систем; формування і розвиток саморегулюючих соціально – економічних систем; типами поведінки та реакції соціально – економічних систем; еколого – соціально – економічного спрямування; моделей організації; моделей організаційної культури та ін.

Кожний напрям цільової спрямованості має свою специфіку, свої особливості і свої структури інститутів, свою систему інституціонального забезпечення реалізації цільової спрямованості. Так, цільова спрямованість об'єктів інституціонального забезпечення загальносистемного характеру, повинна забезпечити: результативне функціонування суспільства як системи; результативне функціонування національної економіки; національну безпеку; економічну безпеку; екологічну безпеку; демографічну безпеку; інформаційну безпеку; енергетичну безпеку; продовольчу безпеку; розвиток галузевої національної економіки; розвиток інтелектуального капіталу.

Інституціональне забезпечення функціонального спрямування: повинно забезпечити реалізацію цільової спрямованості за такими напрямками: правового, економічного, інформаційного, консультативного, організаційного, ресурсного та ін.

Інституціональне забезпечення розвитку потенціалу повинно забезпечити реалізацію цільової спрямованості за такими напрямками: біологічного технологічного, технічного, кадрового, фінансового, організаційного, управлінського, комунікаційного, логістичного, самоорганізаційного та ін.

Важливим в системі діяльності є формування інститутів які повинні забезпечити регулювання відносин за напрямками їх цільової спрямованості: соціальних, соціально – трудових, власних, владних, власно - владних, земельних, комунікаційно – організаційних, експортно – імпорتنних, виробничих, суб'єктно - об'єктних, об'єктно - об'єктних та ін.

Аналогічним чином визначаються основні напрями цільові спрямованості вищесказаних груп інститутів.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. Між загальносистемними потребами та інтересами, а також між потребами й інтересами внутрішньо системного характеру існує тісний взаємозв'язок. Тому в процесі діяльності важливо забезпечити гармонізацію інтересів. Це досягається значною мірою орієнтацією механізмів управління на певні інтереси

2. . Встановлено, що інтереси є базовою основою формування інститутів як системної цілісності.

3. Для обґрунтування інститутів як системної цілісності нами визначені основні напрями цільової спрямованості за класифікаційними ознаками, причому встановлено, що кожний напрям цільової спрямованості має свою специфіку, свої особливості і свої структури інститутів, свою систему інституціонального забезпечення реалізації цільової спрямованості.

4. Розглядаючи поняття «інститути», акцент зроблено на забезпечення гармонійної збалансованості в еколого – соціально – економічних складових сталого розвитку економіки як базової основи синергетичного підходу до розв'язання проблем макро – та мікроекономічного спрямування.

Таким чином, лише комплексний і системний підхід до формування інститутів на збалансованій основі сприятиме побудові результативної системи управління розвитком аграрного сектора економіки як системної цілісності.

Бібліографічний список

1. Геєць В.М. Трансформація моделі економіки України: ідеологія, протиріччя, перспективи / В.М. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 500 с.

2. Головина С. Г. Развитие аграрных хозяйств в условиях институциональных преобразований : теория, методология, практика : дис. ... доктора экон. наук : 08.00.05 / С. Г. Головина. – Курган, 2006. – 418 с.

3. Дубініна М. В. [Сучасний стан та інституціональні перспективи розвитку аграрного сектору регіону](#) / М. В. Дубініна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – Мелітополь, 2012. – № 2. – С. 117—124.

4. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади / Ю.М. Лопатинський . – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.

5. Норт Д. Институциональные изменения: рамки анализа / Д.Норт // Вопросы экономики. – 1997. – № 3. – С. 3-16.

6. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О.Д.Гудзинський, С.М.Судомир, Ю.С.Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О.Д. Гудзинського. – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с.

7. Чухно А. Институционализм: теория, методология, значения / А. Чухно // Экономика Украины. – 2008. – № 6. – С. 4-11.

8. Шарипов Ш. И. Развитие многоукладной аграрной экономики в институциональной среде региона : дис. ... доктора экон. наук : 08.00.05 / Ш. И. Шарипов. – М., 2009. – 353 с.

Анотація

В статті розглядаються концептуальні підходи до формування системи інституціонального забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Розкрито сутність поняття «інститути». Встановлено взаємозв'язок і взаємодію механізмів управління та системи інтересів. Розроблено механізм реалізації потенціалу системи. Запропонована технологія процесу, яка охоплює: умови задоволення потреб, вид та рівень інтересу, основні потреби та основні елементи механізму управління задоволення потреб. Для обґрунтування інститутів як системної цілісності визначені основні напрями цільової спрямованості за класифікаційними ознаками.

Ключові слова: розвиток, інституціональне середовище, система інтересів, механізми управління.

Аннотация

В статье рассматриваются концептуальные подходы к формированию системы институционального обеспечения развития аграрного сектора экономики. Раскрыта сущность

поняття "інститути". Установлена взаємозв'язок і взаємодія механізмів управління і системи інтересів. Розроблено механізм реалізації потенціала системи. Предложена технологія процесу, котра охоплює: умови задоволення потреб, вид і рівень інтересу, основні потреби і основні елементи механізму управління задоволення потреб. Для обґрунтування інститутів як системної цілості визначені основні напрямки цільової спрямованості по класифікаційним ознакам.

Ключеві слова: розвиток, інституціональна середовище, система інтересів, механізми управління.

Annotation

In the article treated conceptual approaches to the formation of the system the institutional ensuring the development agrarian sector of economy. Essence of concept "institutes" is exposed. Intercommunication and co-operation of mechanisms of management and system of interests are set. The mechanism of achieving of the system is worked out. Offered technology of process, that embraces, : terms of satisfaction of necessities, kind and level of interest, basic necessities and basic elements of mechanism of management of satisfaction of necessities. For the ground of institutes as system integrity basic directions of having a special purpose orientation are certain on classification signs.

Key words: development, institutional environment, system of interests, mechanisms.

УДК 625.72

Шевчук Я.В.,
д.е.н., доцент, ст. наук. співробітник відділу прогнозування
та моделювання сільських територій,
Інститут регіональних досліджень НАН України (м. Львів)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ АВТОТРАНСПОРТНИХ МЕРЕЖ

Постановка проблеми. Будівництво автотранспортних мереж здійснюється за допомогою проектування, тобто створення проекту, прототипу, праобразу майбутніх автотранспортних мереж та способів їх будівництва. У проектуванні застосовують системний підхід, який полягає у встановленні структури автотранспортної мережі, класифікації автомобільних доріг, розрахункової швидкості руху, визначенні габаритів автотранспортних засобів і навантаження на мережу, організації та безпеки дорожнього руху, аналізі впливів зовнішнього середовища тощо.

В процесі проектування виконуються технічні та економічні розрахунки, розробляються схеми і графіки, складаються пояснювальні записки, кошториси, калькуляції та описи. Зазначимо, що сучасне проектування автомобільних доріг в Україні суттєво відрізняється від аналогічного процесу в інших країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проектування автомобільних доріг обґрунтовується в низці науково-дослідних робіт та здійснюється в умовах обов'язкового використання державних будівельних норм і правил. Загальновідомими і такими, що широко використовуються, є підручники і навчальні посібники, присвячені проектуванню автомобільної мережі. Серед виданих нещодавно, доцільно відмітити підручник Білятинського О. А., Старовойди В. П., Хом'яка Я. В. «Проектування автомобільних доріг» [2], навчальний посібник Першай Л. К., Козаченко Л. М. «Проектування автомобільних доріг місцевого значення» [7], навчальний посібник Савенка В. Я., Славінської О. С., Феценка Г. М., Каськіва В. І. «Технологія будівництва автомобільних доріг в прикладах» [12] та ін.

Разом з цим, ряд теоретичних і практичних аспектів проектування автомобільної мережі залишаються ще недостатньо вивченими і потребують поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є: дослідити процеси проектування автомобільних доріг та інших об'єктів автотранспортної інфраструктури; проаналізувати нормативно-правові документи та відомчі будівельні норми, які використовуються при проектуванні об'єктів автотранспортної інфраструктури; навести приклади основних сучасних комп'ютерних програм, які застосовуються для розробки проектів автотранспортної мережі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що після здобуття Україною незалежності в країні було збудовано дуже мало доріг, ряд наукових досліджень у цей період присвячено удосконаленню їх проектування. Викликають інтерес і у науковців, і у спеціалістів дослідження Ігнатова С. Л. «Удосконалення проектування мережі автомобільних доріг» [4], Клименко І. С. «Удосконалення методики проектування реконструкції горизонтальних кривих